

Predpovede dopadu krízy
spôsobenej epidémiou
koronavírusu na trh USA

Marec, 2020, Ing. Peter Sitányi

USA a dramatické zmeny na trhu práce

Ministerstvo práce USA už dňa 26. marca 2020 poskytlo čísla, ktoré ukazujú šokujúci a historický dopad šírenia koronavírusu a následný hospodársky kolaps v Spojených štátoch. Počiatkové týždenné žiadosti o nezamestnanosť sa do 21. marca zvýšili až na 3,28 milióna, čo je historicky vysoká úroveň, ktorá preyšuje všetky najpesimistickejšie predpovede, ako aj skúsenosti z predchádzajúcich prudkých poklesov, ako sú ropná kríza a globálna finančná kríza.

Federálny rezervný systém aj Kongres USA uskutočnili svoje počiatkové reakcie na hospodársku politiku. Pandémia spôsobuje svetovej ekonomike *obrovský* šok, pretože sa rúti agregátny dopyt, prerušia sa dodávateľské reťazce a prudko oslabujú finančné trhy. V poslednom týždni boli uverejnené predpovede o hĺbke a dĺžke poklesu a o vplyve na nezamestnanosť, ktorý bude výsledkom obdobia **„sociálneho dištancovania“** a následného prudkého zníženia dopytu spotrebiteľov.

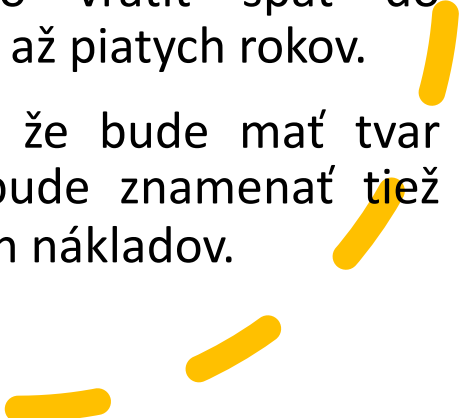

Americká ekonomika vstúpila do pandémie s historicky nízkou nezamestnanosťou (3,5% vo februári 2020).

Celkovo je v Spojených štátoch približne *156 miliónov ľudí zamestnancov*, z ktorých približne 60 miliónov je zamestnaných v malých podnikoch (SME). 130 miliónov ľudí pracovalo v roku 2019 na plný pracovný úväzok a 26 miliónov na skrátenej pracovný úväzok. Prognóza trhu práce ukazovala nárast počtu zamestnaných osôb na americkom trhu v priebehu roka 2020 o dva milióny ľudí.

Kríza, ktorá prišla na trh kvôli prevencii pred šíriacou sa nákazou novým koronavírusom bude, zdá sa oveľa dramatickejšia z hľadiska krátkodobých vplyvov, v porovnaní s finančnou krízou z roku 2008. Je dôležité spomenúť, že počas finančnej krízy prišlo v USA o prácu 6 miliónov ľudí a nie všetkým sa podarilo vrátiť späť do zamestnaneckého pomeru v priebehu až ďalších až piatich rokov.

Aj keď sa o tejto pandemickej kríze hovorí, že bude mať tvar písmena V, zotrvačnosť firiem v opatrnosti bude znamenať tiež dlhšie obdobie zoštíhľovania najmä personálnych nákladov.

Zemetrasenie na trhu práce

Prepúšťania zamestnancov hlásia všetky sektory a všetky štáty USA. Prvé čísla a analýzy prinášajú dramatické nárasty nezamestnanosti obzvlášť pre americké štáty, kde je veľké zastúpenie rafinárskeho odvetvia a cestovného ruchu (napríklad štát Louisiana, kde bola ešte začiatkom marca nezamestnanosť len 5,3%, tak v priebehu apríla a mája sa má údajne vyšplhať až na takmer 45%).

Pozoruhodným je aj údaj o prudkom náraste nezamestnaných mladých ľudí vo veku 16 a 19 rokov (ktorých je na pracovnom trhu vyše dva milióny). Tá sa v priebehu posledných troch týždňov skokovo zvýšila až na 25%. Zrejme sa jedná o fakt, že veľký počet ľudí práve z tejto vekovej skupiny pracuje v najviac postihnutých odvetviach.

Kritickým bude tiež množstvo absolventov stredných a vysokých škôl, ktorí by sa mali po lete dostať no novej životnej situácie, a síce svojho prvého zamestnania. Pre veľký počet z nich sa brány do firiem neotvoria a zostanú ako nezamestnaní. Navyše bude platiť, čo aj pred 11 rokmi pri finančnej kríze, že firmy nebudú mať záujem o mladých ľudí, ktorí nevedia na začiatku priniesť žiadnu pridanú hodnotu a znamenajú pre firmu minimálne prvý rok len náklad.

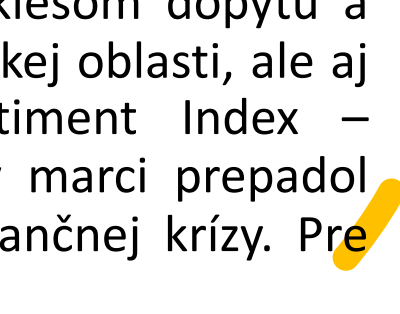
Je evidentné, že na prelome marca a apríla rozšíri rady nezamestnaných v USA ďalších viac ako 6 miliónov ľudí, ktorí zo dňa na deň prídu o prácu. Otáznym bude ďalší vývoj, ktorý ukáže, či sa vládne fiškálne a monetárne opatrenia ukázali ako dostatočné a dokázali zabrániť obrovskému prepúšťaniu.

Už dnes je vysoko pravdepodobné, že pre väčšinu prepustených ľudí bude návrat do zamestnania veľmi náročný a zdĺhavý. Aj pri relatívne včasnom oživení ekonomiky bude zohrávať hlavný negatívny faktor zotrvačnosť firiem v rámci opatrnosti, čo zmrazí do veľkej miery prijímanie zamestnancov.

Výskum uverejnený v americkom indexe kvality súkromného sektora v USA zdôrazňuje neúmerný dopad na obraz zamestnanosti v prípade pracovných miest s nízkymi príjmami (definovaných ako pracovné miesta, ktoré platia menej ako 802 dolárov týždenne): až 37 miliónov z týchto pracovných miest je vážne ohrozených.

Vážnym mementom je práve poučenie a relatívna čerstvosť z dopadov finančnej krízy. To má za následok pomerne prudké reakcie zamestnávateľov a s tým súvisiace prepúšťanie ľudí. Firmy si uvedomujú fakt, že im vypadne výkon a tržby nielen počas najbližších 2-3 mesiacov, ale oveľa dlhšie. Ved' uzdravenie trhu počas finančnej krízy prichádzalo pomaly a trvalo niekde až 2,5 roka, v priemere 1,5 roka. Súvisí to s poklesom dopytu a opatrnosťou výdavkov zákazníkov v spotrebiteľskej oblasti, ale aj na medzi-firemnom trhu. Consumer Sentiment Index – ukazovateľ spotrebiteľských nálad v USA sa v marci prepadol oproti februáru až o 11 bodov, najviac od finančnej krízy. Pre apríl sa očakáva ďalší významný prepád.

USA a trh práce

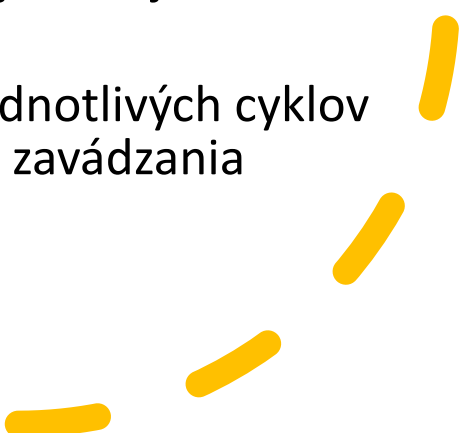
Balík opatrení vo výške 2,1 bilióna USD

Balík opatrení hospodárskej podpory, podpory a stimulačných opatrení vo výške 2,1 bilióna dolárov, ktorý bol konečne schválený kongresom prijal trh veľmi pozitívne. Aj keď je to najväčší výdavkový zákon v histórii USA, z údajov o nezamestnanosti je zrejmé, že v nadchádzajúcich mesiacoch budú potrebné ďalšie opatrenia.

Niektoré dôležité ustanovenia v návrhu zákona, ktoré budú kľúčové v utlmení hospodárskeho vplyvu, dôvery spotrebiteľov a správania pri prijímaní zamestnancov v nadchádzajúcich týždňoch a mesiacoch, zahŕňajú: nezdanené jednorazové hotovostné platby vo výške 1 200 dolárov pre každého jednotlivca, ktorý zarába (referenčný je rok 2019) menej ako 99 000 dolárov ročne (500 dolárov pre 16 ročných a mladších, netýka sa rodín s dvomi deťmi, ktorých ročný príjem je 218 000 dolárov a vyšší), štvormesačné zvýšenie príspevkov v nezamestnanosti, poisťné dávky o 600 dolárov, daňové úľavy pre spoločnosti, ktoré udržiavajú mzdy, a takmer 400 miliárd dolárov na pôžičky pre malé podniky.

Opatrenie

Svetlo nádeje pre blízku budúcnosť prináša v porovnaní s minulou finančnou krízou fakt, že intenzita štátnej intervencie bude na najvyššej možnej úrovni. Dnes je potrebné sústrediť sa výhradne na:

- Správne a najrýchlejšie načasovanie opatrení
 - Plošnosť opatrení s cieľom ochrániť každého zamestnávateľa, zamestnanca a človeka aj v inej životnej situácii ako v zamestnaní
 - Udržať počas krízy disponibilný príjem ľudí určený na udržanie spotreby (práve cez finančné inštrumenty na strane bánk a lízingových spoločností)
 - Nájsť optimálny bod rovnováhy tlmenia epidémie a udržiavania určitej úrovne ekonomiky
 - Vypracovať plány pre predchádzanie prípadnej druhej a ďalších vln epidémie
 - Výmena skúseností medzi krajinami v rámci jednotlivých cyklov epidémie, príkladov dobrej praxe pri účinnosti zavádzania ekonomických a sociálnych opatrení
-

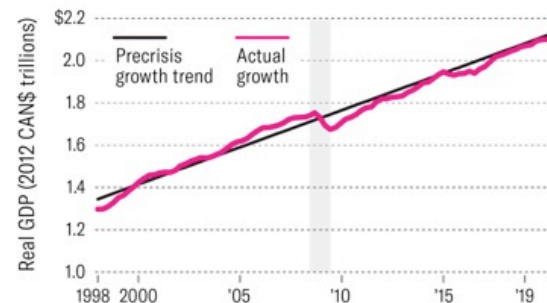
Riziká

Súčasné predpovede sú veľmi dôležité, ale je nevyhnutné brať do úvahy všetky kľúčové riziká, ktoré môžu prognózy ovplyvniť. Dnes k nim patria:

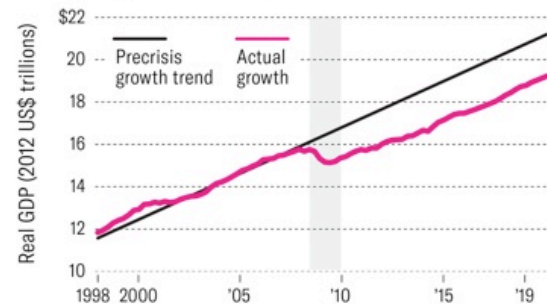
- **Vlastnosti vírusu nie sú úplne pochopené a môžu sa zmeniť, druhá vlna môže prepuknúť vo veľmi krátkom čase (je veľmi ťažké načasovať deň D, keď sa bude môcť ekonomický a sociálny život pomaly vracáť do normálu).**
- **Neexistuje jednotný prístup k štatistickému vykazovaniu pozitívnych prípadov, a preto je ťažké definovať penetráciu infikovaných.**
- **Politické reakcie sú individuálne, málo harmonizované, často oneskorené a vyskytujú sa nesprávne kroky.**
- **Reakcie firiem sa stále nedajú predikovať ani vďaka prvotnej aplikácii opatrení.**
- **Ešte ťažšie je predikovať správanie sa spotrebiteľov.**
- **Hodnotová zmena ponímania rizík v politike a ekonomike. Ochrana zdravia populácie sa dostane na vrchol priorít krajín a tomu sa podriadia a následne zmenia aj doteraz štandardné procesy v politickej, hospodárskej, sociálnej oblasti.**

Scenáre

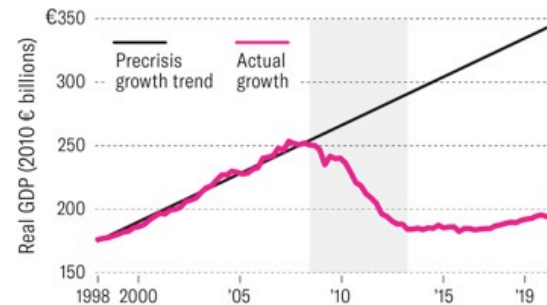
V-shaped (Canada)

U-shaped (United States)

L-shaped (Greece)

Source: Statistics Canada, NBER, BEA, Hellenic Statistical Authority, BCG Center for Macroeconomics Analysis

V-tvar. V roku 2008 sa Kanada vyhýbala bankovej kríze: Úver naďalej prúdil a tvorba kapitálu nebola tak výrazne narušená. Vyhýbanie sa hlbšiemu kolapsu pomohlo udržať prácu na mieste a zabránilo atrofii zručností. HDP klesol, ale výrazne sa vyšplhal späť na svoju cestu pred rastom. Je to typické pre klasický šok tvaru „V“, pri ktorom je produkcia premiestnená, ale rast sa nakoniec vracia k svojej starej ceste.

U-tvar. Spojené štáty mali značne odlišnú cestu. Rast prudko poklesol a nikdy sa nevrátil na svoju predkrízovú cestu. Miera rastu sa obnovila (svahy sú rovnaké), ale priepasť medzi starou a novou cestou zostáva veľká, čo predstavuje jednorazové poškodenie ponuky na strane ekonomiky a neurčito stratenú produkciu. Dôvodom bola hlboká banková kríza, ktorá narušila sprostredkovanie úverov. S postupujúcou recesiou to viac poškodilo ponuku práce a produktivitu. USA v roku 2008 sú klasickým tvarom „U“ - omnoho nákladnejšou verziou ako kanadský tvar V.

L-tvar. Grécko je tretí príklad a zďaleka najhorší tvar - krajina nielenže nikdy nezískala svoju predchádzajúcu produkčnú cestu, ale tiež klesla jej miera rastu. Vzdialenosť medzi starou a novou cestou sa rozširuje a stratená produkcia neustále rastie. To znamená, že kríza spôsobila na strane ponuky hospodárstva štrukturálne škody. Kapitálové vstupy, pracovné vstupy a produktivita sú opakovane poškodené. Grécko možno považovať za príklad tvaru L, zďaleka najškodlivejší tvar.

Scenáre

Čo teda vedie k „**geometrii nárazov**“, ako je uvedené vyššie? Kľúčovým určujúcim činiteľom je schopnosť šoku poškodiť stranu ponuky v ekonomike, presnejšie povedané, tvorbu kapitálu. Ak dôjde k narušeniu sprostredkovania úveru a nerastie kapitál, oživenie je pomalé, pracovníci opúšťajú firmy, zručnosti sú stratené, produktivita klesá. Šok sa stáva štrukturálnym.

Šoky V, U, L sa môžu vyskytovať v rôznych intenzitách. Cesta tvaru V môže byť plytká alebo hlboká. Tvar U môže prísť s hlbokým poklesom na novú alebo malú rastovú cestu.

Kde sa nachádza šok koronavírusu? Intenzita šoku bude určovaná základnými vlastnosťami vírusu, politickými reakciami, ako aj správaním spotrebiteľov a spoločností v prípade nepriaznivého stavu. Tvar šokov je však determinovaný schopnosťou vírusu poškodiť stranu ponuky ekonomík, najmä tvorbou kapitálu. V tomto bode sú pravdepodobné hlboký tvar písmena V a U.

V tvar z pohľadu pandémie nového koronavírusu

Tento scenár je v súčasnosti ten, v ktorý všetci veria. Zdá sa zatiaľ ako najpravdepodobnejší. V prípade pandémie koronavírusu by sa dal charakterizovať nasledovne:

- Vrchol epidémie sa dosiahne v období mesiaca apríl-máj
- Od mesiaca máj sa postupne začne oživovať ekonomika spolu s miernym poľavením sociálnych preventívnych opatrení
- V mesiaci jún sa bude výraznejšie znižovať počet nakazených a denné prírastky budú minimálne alebo rovné nule
- Začiatkom leta sa ekonomika vráti takmer k približne 80-90% fungovaniu a sociálny život bude z veľkej časti obnovený
- Od septembra bude možné pozorovať pozitívne efekty v ekonomike a spotreba domácností sa bude vracáť k normálu (aj keď v mierne pozmenenej štruktúre)
- Mesiac október prinesie vo firemnom svete optimizmus, začne postupne rásť zamestnanosť, firmy už naplno obnovia svoj režim fungovania, ľudia začnú žiť takmer v normálnom režime ako na začiatku roka

V tvar predpokladá aj spoločnosť Goldman Sachs

Nadnárodná známa investičná banka Goldman Sachs predikuje výrazne dramatický scenár pre americkú ekonomiku, keď ich prognózy očakávajú prepád HDP v prvom kvartáli na úrovni 9% a v druhom kvartáli 2020 až o závratných 34%. Je to najhorší scenár pre USA od konca druhej svetovej vojny.

Napriek šíreniu koronavírusu je ich prognóza pre tretí kvartál výrazne optimistická, pričom odhadujú už rast.

Z pohľadu celého roka 2020 očakáva Goldman Sachs pokles HDP o 6,2%. Prognóza je založená aj na čerstvo prijatých fiškálnych a monetárnych opatreniach, ktoré pomôžu firmám aj domácnostiam. Nosným inštrumentom predikcie je udržanie dobrého sentimentu firemného sveta a spotrebiteľov.

Tento V scenár v ponímaní svetového experta vo finančnom svete sa opiera aj o bohaté skúsenosti z prepuknutia finančnej krízy v roku 2008 a jej niekoľkoročných vplyvov na ekonomiku.

Najväčšou prioritou bude strážiť sentiment spotrebiteľov, pretože podiel spotreby amerických domácností na HDP je až 70%.

Finančné riziká a riziká reálnej ekonomiky

Finančné riziká a riziká reálnej ekonomiky sú vzájomne prepojené dvoma spôsobmi: Po prvé, dlhodobá kríza Covid-19 by mohla zvýšiť počet bankrotov v reálnej ekonomike, čo ešte viac sťažuje správu finančného systému. Finančná kríza by medzitým vyhladovala reálnu ekonomiku úverov.

Problémy s likviditou brzdia sprostredkovanie úverov a investície

Kapitálové problémy zatvárajú úverový kanál, ktorý poškodzuje tvorbu kapitálu a v konečnom dôsledku rast

	Financial system shock	Real economy "freeze"
Liquidity problems	Liquidity problems hamper credit intermediation and investment	Healthy households and companies face severe cash-flow problems, hampering investment
Capital problems	Capital problems shut credit channel, damaging capital formation and ultimately growth	Damaged household and company balance sheets cripple investment and ultimately growth

Zdravé domácnosti a spoločnosti čelia vážnym problémom s peňažnými tokmi a tokmi, čo brzdí investície

Poškodené domácnosti a súvahy spoločností ochromujú investície a napokon aj rast

Dopady na trh práce

Už aj pri scenári v tvare V, ktorého trvanie sa odhaduje približne na 6-8 mesiacov vzniknú určité dopady na trh práce. To, čo už dnes experti s istotou predpokladajú je napríklad:

- Extrémny rast flexibility práce v nevýrobných odvetviach (výrazne ubudne typických pracovných zmlúv, ktoré znamenajú pre zamestnancov prácu počas celého dňa s riadnym denným režimom a chodením do práce)
- Skrátenie pracovného týždňa (firmy budú potrebovať udržiavať náklady pod kontrolou a ich snahou bude optimalizovať režim s dosahovaním čo najvyššej produktivity práce ľudí).
- Nárast počtu tzv. sick days (firmy budú extrémne prísne voči ľuďom už len s náznakom symptómov aj ľahkého prechladnutia). Preto budú zabezpečovať ľuďom viac voľných dní počas roka na liečenie sa a prácu z domu.
- Firmy nastavia dlhodobo nový režim svojich aktivít, pričom významne obmedzia pracovné cesty zamestnancov v rámci prevencie
- Maximálne sa digitalizuje pracovné prostredie (masívne zavedenie tele work-u)
- Očakáva sa výrazná deformácia pracovného trhu tým, že narastie podiel pracovných zmlúv časovo obmedzených. (to bude mať negatívne dopady na zamestnancov, rast ich neistoty a v konečnom dôsledku aj rast ich opatrnosti vo výdavkoch)

Záver

Očakáva sa tiež, že významne narastie chudoba jednak z dôvodu ochorenia, ako aj z dôvodu výpadku a straty príjmov. Zničí to množstvo ľudí, ktorí sa dnes nachádzajú blízko alebo na hranici chudoby“. ILO (Medzinárodná organizácia práce) odhaduje, že 8,8 až 35 miliónov ďalších ľudí bude na celom svete v chudobe v porovnaní s pôvodným odhadom na rok 2020 (ktorý prvotne predpokladal pre tento rok ich celosvetový pokles). Je ale veľmi pravdepodobné, že tento scenár bude už možno o pár dní upravený a hrozba bude v niekoľkých desiatkach, ak nie v stovkách.

Len v USA žije až 38,1 milióna ľudí v chudobe, čo predstavuje na populácii mieru až 11,8%. (2018). Až 17,3 milióna ľudí žije v hlbokoj chudobe, čo je 5,3% populácie. Aktuálna kríza ohrozuje v USA ďalších 93,6 milióna ľudí, ktorí aktuálne žijú pri hranici chudoby.

Tento trend je nezvratný a nanešťastie sa očakáva jeho dlhodobé trvanie. Tendencie rastu miezd pre tento a budúci rok sú aj pri veľmi optimistických scenároch nereálne.

Najviac postihnuté budú veľmi zaostané oblasti, kde pandémia priamo a nepriamo zasiahne celé spektrum populácie. (zastavenie, zrušenie prvovýroby, útlm cestovného ruchu, nezvyšovanie podpory z vyspelých krajín z dôvodu obmedzených zdrojov práve v týchto časoch.

Záver

Napriek pomerne intenzívnym a časovo rýchlym opatreniam vlády USA sa ekonomika rúti do poklesu ruka v rukave s extrémne vysokým počtom ľudí, ktorí končia na úrade práce ako nezamestnaní. Otázkou je, či sa nemali opatrenia schváliť ešte o týždeň skôr... Veľmi pravdepodobne by to o niečo zmiernilo počet výpovedí a nezasiahlo by to ani tak významne ľudí z aspektu ich nálad. Ale, čo sa bude diať teraz?

- Asi sa bude ďalej zvyšovať počet nezamestnaných, pretože v niektorých segmentoch (zábavný priemysel, HoReCa, vybrané služby) nepomôže ani čiastočné krytie nákladov za zamestnancov, pretože absolútny výpadok tržieb je veľmi tvrdá rana pre firmy z týchto odvetví.
- Spotrebiteľia menia návyky – inak nakupujú, inak trávajú čas – to sa prenesie aj do zmien ich životného štýlu aj po prekonaní fázy 1 – obmedzenie sociálneho kontaktu
- Šetrenie domácností – takmer všetky domácnosti budú po výdatnejšom marci, keď riešili zásobovanie tlmíť svoje výdavky
- Utlmia sa mzdy, vo väčšine prípadov dôjde k ich zníženiu aj pod vplyvom zavedenia nových flexibilnejších modelov práce (veľakrát pre ľudí aj výhodnejších)
- Spotreba bude zodpovednejšia (orientácia na nové tovary a služby, optimálnejší režim života)

Čo okrem pomoci štátu budú ešte v dnešných časoch firmy potrebovať ?

Pre firmy začali veľmi ťažké časy, ktoré im pravdepodobne vo väčšine prípadov pomôžu preklenúť štátne opatrenia. Napriek tomu nastal čas prehodnotiť svoje aktivity, identifikovať nielen riziká, ale aj príležitosti, tak ako tomu bolo počas veľkej finančnej krízy. Namiesto statickej doby prišla doba extrémne premenlivá a tá dá priestor len dynamickým firmám.

Pre úspešnú cestu z krízy budú všetky firmy potrebovať:

1. Šikovných strategicky zmýšľajúcich a konajúcich manažérov
2. Vizionárov
3. Úspešných manažérov, ktorí dokázali bez prehry preplávať cez krízu v rokoch 2008-2010
4. Zamestnancov, ktorí majú dobré kritické myslenie, kreativitu a zmysel pre experiment
5. Perfektných HR manažérov, ktorí budú taktickí, ale aj strategickí vo vzťahu k zamestnancom a k externému prostrediu.
6. Veľmi dobrý strategický marketing, ktorý prispeje manažmentu správne navigovať svoje podnikanie
7. Finančných manažérov, ktorí budú schopní tvoriť a bez chyby strážiť finančné plány
8. Informácie z trhu, ktoré budú firmu posúvať vpred (hierarchiu hráčov v odvetví zmení väčšinou vždy len kríza)

Zdroje

- The Guardian, US Unemployment and employment statistics, Coronavirus batters US economy
- The New York Times, FAQ on Stimulus Checks, Unemployment and Coronavirus Plan
- Goldman Sachs, GDP predictions, scenarios
- Essential Retail, Covid-19: Could the coronavirus change consumer behaviour forever?
- CNBC, AT&T president says consumer behavior will be fundamentally changed from coronavirus
- BBC, How will coronavirus change the world?
- Forbes, 3 Ways the Coronavirus Outbreak May Change The Workforce
- ET, EconomicTimes, What is the future of your company?
- ILO : https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_738753.pdf
- ILO: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_738742/lang--en/index.htm
- <https://atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/coronavirus-crisis-sends-shockwaves-through-us-labor-market/>
- NYT: <https://www.nytimes.com/interactive/2020/03/27/upshot/coronavirus-new-york-comparison.html>
- Harvad Business Review : <https://hbr.org/2020/03/understanding-the-economic-shock-of-coronavirus>